

Analyse af romanen De hellige Aber af Klaus Rifbjerg af Finn Dalum-Larsen

Resume: Denne episke bog med en del lyriske indslag (p.15) handler om to drenge (Mikkel og Niels), der via en tunnel kommer fra 27. juli 1940 til 27 juli 1981. Mikkel selv er født i 1931 (p. 49) og ville næsten være 50 år gammel. Klaus Rifbjerg selv er født den 15. december 1931¹. Hvilket giver anledning til at overveje, om der også er nok materiale til en biografisk –psykologisk fortolkning af romanen. Bogen handler om det kulturchok, de to drenge får på mange områder, og om deres stræben efter igen at nå hjem til deres egen tid. Hele den moderne dagligdags teknik skildres ud fra disse overraskede drenges øjne. Man følger Mikkel, og hurtigt i bogen også Niels. Mødet med den ældre dreng Lars, som er narkoman, viser tydeligt modsætningen mellem de to drengetyper og det forfald, der er sket. KR har valgt at være delvist rådvild fortæller, der følger Mikkels tanker og perspektiv.

Personbeskrivelsen er god. Mikkel er den fantasifulde og idérige, men i en sådan grad at han til tider overdriber og lyver for Niels, der har svært ved at tro på ham, da han tit er blevet skuffet (p. 17 midt). Mikkel er ledefiguren, men Niels er en meget ligeværdig biperson med Mikkel i romanen. Mikkels karakterfulde ansvarlighed ses ved hans ønske om at ”Få dem hjem igen.” (p. 145). Der sker en dynamisk udvikling med dem igennem romanens forløb, da de udvikler sig fra naive drenge på ca. 9 år til drenge, der efterhånden kan se, hvad der er sket med tiden i 1981 og bliver derigennem forandrede.

De møder Lars Kaj, som først ses som en kedelig narkoman, men senere føler man noget sympatisk for ham i den mærkelige nye verden, efterhånden som personbeskrivelsen bliver mere rund og man ser hans positive hjælpsomhed. Han føler trang til at tage sig af disse ”babyer” i den moderne verden. Han ”hjælper” med indbrud, biltyveri og med at flygte fra politiet. Man ser ham som en dreng uden forældrenærvær, som er blevet fortabt i søgen på en mening, der endte med meningsflugt i stofferne. Han er klar over sit forfald, og han mener, at der ingen vej er tilbage (p. 164) (punkt 4).

Personbeskrivelsen af Mikkel styrkes af en del flashback af panoramisk karakter (p. 7, 10, 17, 33 øv., 43). I disse hentes minder og moral fra en anden tid. Der fremstår en del typer fx bagerdamen i en meget flad i beskrivelse.

I efterfølgende afsnit om motiver ses, at Klaus Rifbjerg er bekymret for samfundets udvikling. Samfundet synes at være inde i en slags dødsspiral, som indeholder dårlig udvikling moralsk, sprogligt og medmenneskeligt. De mange underlige grupper som punkere, hippier og rockere er ikke bare udtryk for frie valg, men også for mangel på noget, som teknologien ikke har kunnet give og som troens forfald ikke hjælper på. Rifbjerg ser meget pessimistisk på udviklingen, som ses at ende med en atomkrig. (Punkt 7 + 11).

Motiverne i bogen er spændende og tankevækkende. Der er en stor mangfoldighed af motiver. Her ses fx **Den moderne teknologis store udvikling og direkte indflydelse på dagligdagen** med motorveje (p.27), mange og anderledes biler (p.27, 41), knallerter (p.41), nye flytyper (p.29), antenner (p.40), Tv (p.40, 57), plastik (p.56) vaskerier (p.79), alarm (p.85), satellitter (p.95), atomsatellitter (p.96), helikoptere, atomvåben, månelanding, radarfælder (p. 109), fotoceller, flagermus (elektroniske), ekkolod, sikkerhedsseler (p. 116). Ikke alene har teknikken lettet og udviklet menneskene, men der er sket noget med disse mennesker undervejs, der har gjort dem mere grove, ensomme og inde på en blindgyde.

---

¹ http://da.wikipedia.org/wiki/Klaus_Rifbjerg

Klaus Rifbjerg (født 15. december 1931) er en dansk forfatter, som voksede op i 1930'ernes Amager (bor i dag i Spanien og på Frederiksberg

Her ses **Samfundets ustoppelige ændring og udvikling**. Penge ændrer totalt værdi og udseende. Selve det normale ændrer sig. Man kan fx ikke få gammelt brød mere hos bageren (p.43), det er ikke mere at frådse at tygge tyggegummi (p.43), der er mange underlige ungdomsgrupper: hippier, punkere, rockere (p.45) og det moderne tøj som fx cowboybukser (p. 55) er helt anderledes end de korte tyrolerbukser.

I gamle Danmark ses **Troens forfald**. Kristendommen som havde givet sammenhæng i det danske samfund siden år 1000 – men netop i 1930'erne begyndte en stigende evolutionistisk-ateistisk tankegang at vinde frem. Når Mikkel får tvivl om foretagendet, da tunnelen måske kunne lede til helvede (p. 22 n.), bliver han straks irrettesat af Niels, der underviser om, at noget sådant ikke eksisterer, det ved han fra sin far. Niels håner ham senere for hans "overtro" (p.27).

Rifbjerg bruger romanen til at gøre spændende iagttagelser fx om **Grådens forandring**: "Den sprang som en boble..." (p.26). Sammenligningen er dyb og betagende. Denne type gråd man kunne have som barn, men som de voksne ikke kan finde så let. Han gør også tanker gennem Mikkel om **Fugles betydning for livet**: "Der var ikke en fugl nogle steder" (p.31), "En verden uden fugle var umulig at leve i." (p. 100). Fuglene kan symbolisere selve livets vitalitet eller mangel på samme. Solsort (p. 146).

I løbet af bogens udvikling ses **Det moderne menneskes karakter forfald**: Pengeombytning efter 1945 på grund af sorte penge fra Tyskland, Fri porno (p.50), almindeligt forekommende narkomisbrug, nedtrappingshjem (p.84) sure og vrede mennesker uden medfølelse, med hårdt sprog (p.46, 48), rockere (p.78), de er "kommet for langt ud – ingen vej tilbage - man kan ikke flygte fra sig selv" (p.164). Mikkel og Niels er babyer i forhold til Kaj og Hubert (p.164). Hvor forsvandt det gode samfunds uskyld hen? Syntes KR at spørge om. I dette karakterforfald og øvrige fremmedgørelse via teknologien ses en del af årsagen til stofmisbrug og anden virkelighedsflugt. (Punkt 5).

En del af uskylden lå også i naturen, en natur på afveje på grund af **Det moderne livs ødelæggelse af miljøet**: Ingen fisk i åen (p.93), ingen fugle (p.100), nedklippede grøftkanter der ikke giver dyr og planter et fristed (p.64), alt for skarpe farve af plastik (p. 56). Grådigheden (profitten, materielle fremskridt, større høst, større produktion) har ført til naturens har lidt overlast.

Selve verden er blevet forvirrende i **Den nye verdens uoverskuelighed**: Hvem er vi i krig med? (p. 161). Selve trygheden og freden er forsvundet med **Endeløse kriges ødelæggelse af fred, tryghed og glæde (p.90)**: Den anden Verdenskrig (p.5) "Der var krig i landet.." Store militære forbudte områder (p. 21). Krigene i vor tid (p.90). Den moderne krig (p.108, p. 109), Atombomben udløses over hele jorden (p.169). Krigene præger bestandig barnets bevidsthed nagende og truende.

De **Moralske dilemmaer** gennemstrømmer hele bogen. At stjæle for at leve, at slå en hund ihjel, at stjæle en bil m.v. Målet helliger midlet. "Man kan ikke både trippe og have et hjem." (p. 87). Kan man slå fjenden ved at bombe verden? Her præsenteres, hvordan enhver handling fører nye aspekter med sig. Hvad hvis de var gået den anden vej i hulen? Hvilken forkert vej er menneskene gået ud af?

Spørgsmålet om det normale rejses intenst i bogen. **Hvem er syg/ samfundsnedbrydende? Samfundet eller narkomanen?** Rifbjerg synes at stille spørgsmål, om det er samfundet, der har gjort menneskene syge eller menneskets nydelsesflip, der har gjort samfundet sygt (p. 89). Hvem kom først hønen eller ægget? Er det folk som Skyggen, der gør samfundet sygt, eller er der noget i selve samfundet, der er sygt og viser sig i atombomber og massedestruktion?

Hvad skal vi gøre? **Kan man ændre tidens gang?** Bogen giver ikke meget håb om ændring, hvis vores mål om mere nydelse ikke skal ændres. Drengenes idé om at vende tilbage til 1941 er ikke god, den verden var også fyldt med krig. Er der kun Paradisets Have at vende tilbage til? Og den vej tilbage er lukket ifølge bibelfortællingerne! Romanen giver ingen løsning.

Bogen er således en analyse af **Det bevidstløse liv uden eftertanke**. Symboliseret i De Hellige aber (p.9,10, 22, 25). Det er kun ved at opføre sig som en sådan abe, at Mikkel kan finde vejen til 1981. Disse aber nægter at høre og se og tale om det onde, måske også om den onde konsekvens af dårlige handlinger. Dermed vendes det positive i abernes symbol til noget negativt.

Man ser også **Sprogets udvikling**. Sproget har udviklet sig med mange tekniske udtryk, meget hårdt sprog og slang. Den lave stil vinder mere ind i samfundet og ses især hos Skyggen (p. 46,69, 76). Sproget er et spejl af menneskets ændring.

Det største og værste er måske et **Tab af alt man holdt af**. (p. 1007), ”tab af sit Danmark” (p.64), ”selve virkeligheden kendte han ikke.” (p. 61). Når alt sådan er i forandring fra 1941 – 1981, hvad består så virkelighed af? Er den en kontinuerlig samling oplevelser og konsekvenser, så lokkende og besnærende i udsagn om stabilitet, kontinuerlighed og stabilitet, der reelt blot er en illusion - alt er i bevægelse og oven i købet i en degenererende bevægelse.

Her beskrives også, hvordan samfundet ophober skræk og hvordan **Irrationalitet som svar på skræk** udvikles: Hunden ødelægges (p. 136), som symbol på al skræk. Dog er dette offer til ingen nytte, da hele verden også ødelægges. Skyggen opnår en pludselig erkendelse, når han råber ”Det er ikke mig, der er syg.” (p. 140, 143). (Punkt 1)

Temaet fortolkes som en **Afsløring af det moderne livs uigennemtænkte konsekvenser** uden at forfatteren peger tydeligt på en anden vej, der kun vises i et kort glimt i hulen. Det synes som om KR mener, at selve teknikken er vores forbandelse. Det kan ses som et råb om at vende tilbage til det simple naturlige liv, hvor hver mand henter sin føde selv via landbrug. Hvor familien ikke adskilles af teknik (fjernsyn, computer, mobil mm.) Dog ses kun atombomberne som middel til at nå denne tilstand igen. At menneskeheden bliver nødt til at starte forfra, fordi alt bombes til stenalderen. (Punkt 2)

Sproglige virkemidler

Klaus Rifbjerg er en af vores mest erfarne forfattere, som kender meget til de sproglige virkemidler. Også i denne bog bruges disse meget bevidst. Den samlede brug af disse virkemidler gør bogen læseværdig, interessant og belærende. Denne sceniske bog har spændende panoramiske elementer fx i beskrivelsen af moderen (p. 13), hvor man på kort tid giver en overbevisende beskrivelse af en varm og kærlig kvinde, der ikke i romanen ses i den moderne 1981 verden.

Især brugen af **Symbolik** virker gennemtænkt: *To der forlader den gode tid* – en slags fald fra Edens have og fortabelsen synes at være teknologien - som vi ellers prise så højt. Dette understreges af *Majslen lånt af Jens Ewald*. Jens Ewald –kunne måske alludere (skjult henvisning) til Johannes Ewald, der som sit første værk beskæftigede sig med Adam og Eva og syndefaldet.² Hurtigt i historien møder vi *De hellige aber*³ - de hører intet ondt, ser intet ondt og udtaler sig ikke ondt. Det

---

²http://da.wikipedia.org/wiki/Johannes_Ewald

”Adam og Eva. Den første opgave, som Ewald herefter gav sig i lag med, var et læredigt om Guds godhed, knyttet til historien om skabelsen, syndefaldet og forjættelsen.”

³ <http://akira.ruc.dk/~bruno/Ingemann/3Monkeys.html>: Hear no evil, speak no evil, see no evil

”I begyndelsen af den sene Muromchi periode (1333-1568) blev det almindeligt at udskære i koshinto, stensøjler der blev brugt under helligholdelsen af Koshin. Ifølge værket Kiyō Shoran fra det tidlige 19ende århundrede er de tre aber

kunne symbolisere det almindelige danske menneske, der ikke opdager, hvor de er på vej hen og ikke taler imod denne udvikling. Hvis man opfører sig som disse, kommer man til det moderne helvede (p.9, 10, 22, 25, 36).

Niels med slangehår – Det er et ledemotiv og ledesymbol, der følger os gennem hele bogen (p. 14, 18, 154, 168) I den græske mytologi findes Medusa⁴, hun har slangehår, der bevæger sig som slanger. Den hun ser på bliver til sten. Men Niels ser ikke ud til at forstene noget, men hvis han er symbol på den blinde livsnyder, er det hans type, der er med til at forandre verden til en sten i den moderne atomkrig. Men Mikkel tænker mere selv på en faun⁵, når han ser Niels (p.14), som stammer fra den græske nydelses gud Pan og som elsker sang og musik. De elsker nydelsen og er ikke til skade for mennesker. Niels kunne hermed godt symbolisere gennemsnitsdanskere, der elsker tryghed, mad og sex uden dybere overvejelser over konsekvenserne af en sådan kærlighed. I bogen Narnia er det første væsen børnene møder netop en varm og livsglad faun. På en underlig og intelligent måde ser det ud som om, at det er lykkedes Ribbjerg at sammenkoble to gudevæsener, så de angiver en skjult pointe - at sorgløs livsnydelse (hedonisme) kan ende galt. Dermed bliver det også en kritik af den gamle buddhistiske løsning på lykke – ikke at engagere sig. (Punkt 3)

Solsorten kan ikke høres ved hulen. Da den verden de kommer til ingen fugle har, ligger der her et forud varsel om slemme ting. Men den dukker pludselig op senere (p. 146) – måske for at vende deres tanker hjemad.

---

også relaterer til Sanno troskomplekset hvor aberne spiller rollen som de guddommelige budbringere. De tre aber repræsenterer 'de tre sandheder' der forsvarer buddhismens Tendai sekt. Tendai sektens grundlægger, Saicho siges at have udsåret en repræsentation af dette ideal i form af aberne (Japan 1562-63). En berømt udsåring af de tre aber findes på det hellige stald i Toshogu Shrine i Nikko, Japan. Udsåringer af aberne blev tiltroet at forhindre sygdomme hos heste. Men på et postkort fra netop Nikko kan man læse: "De tre aber siges at komme fra Kina og det at de dækker deres øjne, ører og mund symbolisere den gamle læresætning: »Se ikke noget ondt, hør ikke noget ondt, sig ikke noget ondt«. Det menes at det var buddhist præsten Dengyo (762-822) som først indgraverede de tre aber på et Koshin-tavle."

⁴ **Medusa** var en af gorgonerne i den græske mytologi. Medusas hoved endte på den græske gudinde Athenes skjold. Mange kender figuren på hendes hår, der består af slanger.

Medusa var datter af Phorkys og Ketos. Derudover havde hun to søstre, men den eneste der var dødelig var Medusa, hun var også den mest frygtede af de tre søstre.

Medusa blev dræbt af den berømte græske sagnhelt Perseus. Perseus havde lånt en dølgjelm af guden Hades. Når han tog den på, blev han usynlig. Desuden lånte han gudinden Pallas Athenes blanke skjold. Derefter red han til verdens ende og fandt Medusa. Hun kunne ikke se ham, fordi han var usynlig, men hun kunne høre, hvor han var. Perseus brugte Pallas Athenes skjold som spejl. På den måde kunne han se Medusa uden at blive til sten. Hurtigt trak han sit sværd og huggede hovedet af heksen. Der kom en masse blod fra Medusas døde krop. Med et skete der noget mærkeligt. Blodet blev forvandlet til en snehvid hest med vinger! Det var Pegasus. Perseus satte Medusas hoved fast til sit bælte. Så sprang han op på ryggen af Pegasus og fløj af sted til nye eventyr

⁵ <http://da.wikipedia.org/wiki/Faun>

Faun er den romerske mytologis svar på den græske **satyr**. Satyrer og fauner er skovånder, som ligner mennesker fra livet og op, bortset fra de spidse ører og små horn i panden, men har i øvrigt også behårede gedebukkeben og klove. Satyrer og fauner er altid hankønsvæsener. De elsker musik og dans og er oftest ufarlige for mennesker. Deres yndlingsbeskæftigelse er at jage nymfer, som de lokker til med deres musik, og de kan også lokke halvblods nymfer til sig. Satyrer og fauner nedstammer fra den græske gud Pan.

Duerne fortæller om nyt land: (p. 152, 154) Duerne kan fortolkes som, at de kalder dem tilbage til gode verden (måske en allusion fra Noahs ark, hvor duen fandt landet, og det var helt rensset for de onde).

Metaforene er gennemtænkte og brugt hele vejen gennem bogen. I ham er der uro og han ser for sig "linjen som skilte mellem varme og usikkerhed." (p.6). Da de træffer det fatale valg er "elastikken strakt til bristepunktet," viser til noget, der kunne være: point of no return. Det er her den store beslutning bliver taget (p. 22). "Helikopteren er et jerngråt vældigt insekt." (p. 37) Motorvejene er "et seksdobbelte cementbånd" (p. 27), "den buede flod af cement" (p.29) og sammenlignes med "et umotiveret skår i landskabet" (p.30) et stærkt og konkret billede. Da København forlades og de står i det forladte Tivoli mærkes "Der var ingenting, kun fornemmelsen af et stort låg... en skodde, der trækkes for, et tæppe der går ned." (p. 151).

Lars Kaj er i øvrigt den store forbruger af slang fraser. "Alle andre steder tager de pis på en." p. 124.

Sammenligningerne er ligeså levende og stærke. Gråden ses fx "som en stor boble dybt nede og videde hele kroppen ud." p. 26) se også p. 18, 24, 30, 136, 137, 158, 161, 166. "Nu kom vinden, som en brølende udånding fra troldens indre." (p. 170). Disse sammenligninger gør bogen gennemarbejdet og levende. Der bruges også meget generelt billedsprog fx p. 17. Gode detaljer af landskaber, men som på side 15 m, kan de forekomme lidt overdrevet.

De mange besjælinger har samme funktion og forstærker billedsproget fx "Bilerne på vejen forekom med deres store fart og indadvendte beslutsomhed, deres lukkede form, afvisende" (p. 34). Se også p. 17, 84, 102, 104, 118, 137 og "Byen var tavs" p. 149.

Den stærke personifikation i "Håbløsheden listede sig ind mellem dem."(p.63) står stærkt og rammende.

Refleksionerne i bogen er lange og på grænsen til stream of consciousness (p. 25 m., p. 34 n, 55, 57, 58, 102, 113, 115). Det gør læsningen lidt vanskelig, for de mange tanker kræver også tanker af læseren, der ikke bare kan sluge bogen som en actionfilm. I disse tanker ligger grundlaget for den dybe eftertanke.

Den interessante modsætning ses mellem Lars Kaj (samfunds nedbryderen) og de civiliserede mennesker (atombombeproducenterne), der ødelægger hele jorden (p. 143) er i det mindste tankevækkende. I øvrigt bruges Ironi (p. 45) og sarkasme (p.144), der også viser en vis råhed i sproget. Punkt 8.

Romanen sætter vores samfundsudvikling siden 2. verdenskrig i perspektiv i børnehøjde. Det daglige opfattes som normalt, men sådan er det også for kannibalerne, men hvad er virkeligheden? Mikkelt tænkte selv, at han ikke kendte selve virkeligheden. (p. 61). Bogen er således et oplæg til diskussion om, hvad der er normalt og virkeligt? Den relative opfattelse af samfundets normalitet dokumenteres og tydeliggøres. Helt tydeligt er det, at teknikken i sig selv ikke giver lykken, den skal snarere søges i medmenneskeligheden. Ikke søges i naturvidenskaben men snarere i humanismen og troen. Måske er det netop dette at have mere fokus på det medmenneskelige, der er hulens anden vej. (Punkt 9).

Bogen er efter min kritiske vurdering og personlige mening vellykket kompositionelt, teknisk sprogligt, illustrativt og symbolsk. Dens svaghed er nok dens ensidige negativitet. Der er intet godt i samfundet 1981 og nogle gange virker den 9 årige Mikkels tanker mere som en voksen Klaus Rifbjerg. (Punkt 12).

Perspektivering af denne bog kan dels ligge i at forfølge motiverne videre frem fra 1981 til 2009 og dels i at se den i komparativt lys til andre fremtidsromaner fx *1984* af George Orwell og *Fagre nye verden* af Huxley eller andre visionen om fremtiden. Herhjemme har vi Seebergs novelle *Patienten*. Jeg nøjes her blot med at angive mulighederne. Vore dages virkelighedsflugt i computere, mobiler, dvd-film, fjernsynskanaler m.v. taler sit eget tydelige sprog. Atombombens

dommedagstrussel er nu endvidere suppleret med drivhuseffekten og dommedagstruslen om oversvømmelser og evt. en ny istid. Vi er mest trygge ved os selv, vore egne drømme og leg. Isolationen af individet er yderligere tiltaget ved indtagelsen af de mange billeder, der passiverer og bedøver. Det, der er sværest, er nok at se den lykkelige slutning. Hvordan forandrer vi dette? Hvor er vejen? Her bringer Klaus Rifbjerg ikke en løsning for 1940'erne var heller ikke Paradiset. Den Franske Revolutions motto: "Frihed, lighed og broderskab," udtrykker nok fint det mange gerne vil, og *Den lille Prins* viser også, at vejen er med hjertet. Men visionen om den samlede menneskehed hånd i hånd i kærlighed er svær endog at forestille sig udført i praksis. (Punkt 13).

Mine eksistentielle spørgsmål: Hvad har denne bog rørt og ændret i mig? Hvad vedkommer den mig? Det vigtigste er nok mødet med de to barneverdener. Dette møde viser, hvor meget der gik tabt af medmenneskelig varme fra 1940 - 1981. Det fik mig til at tænke på om det samme gjaldt fra 1950 - 2008. Men jeg kan ikke kun se det negative som KR. Jeg ser også gevinster fx den større bevidsthed om stoffers og stimulansers skadelige virkning, og de store materielle fremskridt. Hvem kan undvære Internettet i dag? Samtidig ser vi sørgeligt mere vold, voldtægter, skilsmisser og generelle mangel på respekt og moral i samfundet. Vi kæmper frem mod større lykke, men taber åbenbart samtidigt med, at vi vinder. Livets modsætninger står meget klart trukket op efter bogen er lukket.